СОН[1]

Мюррею наснився сон.

Психологи та вчені блукають манівцями, коли намагаються пояснити дивовижні пригоди наших нематеріальних «я» під час мандрівки у королівство «Брата-близнюка смерті — Сну». Дана історія не має на меті висвітлити це питання, вона є не більш ніж описом сну Мюррея. Одна з найбільш загадкових особливостей цього незбагненного стану полягає в тому, що сни, які охоплюють місяці або навіть роки, насправді тривають кілька секунд або хвилин.

Мюррей сидів у своїй камері у відділенні для засуджених до смертної кари. Електрична дугова лампа, яка висіла на стелі в коридорі, яскраво освітлювала його стіл. На аркуші білого паперу шалено бігала мурашка, якій Мюррей перегороджував шлях конвертом. Страта на електричному стільці була призначена на восьму годину вечора. Мюррей посміхався, спостерігаючи за викрутасами найрозумнішої з комах.

У відділенні сиділо ще семеро засуджених. Відколи Мюррей опинився там, він бачив, як уже трьох повели на зустріч зі смертю. Перший оскаженів та пручався, наче впійманий у пастку вовк. Другий, не менш навіжений, по-святенницьки, лицемірно молився Богу. Третій, слабкодухий, знепритомнів, його прив'язали до дошки та винесли з камери. Мюррей запитував себе, наскільки гідно його власне серце, ноги та обличчя зустрінуть присуджену йому кару, адже в той

[1] Останнє оповідання О.Генрі. *(Прим. ред.)*

вечір була його черга. Він подумав, що, певно, вже було близько восьмої.

Камери стояли у два ряди, і навпроти нього була камера Боніфачо, сицилійця, що вбив свою наречену та двох офіцерів, які прийшли його арештувати. З ним Мюррей годинами грав у шашки, через коридор вигукуючи свої ходи невидимому супернику.

Пролунав громовий голос Боніфачо з його незламним співочим тоном:

— Агов, маестро[1] Мюррей! Як ви там? Усе гаразд, так?

— Усе гаразд, Боніфачо, — впевнено промовив Мюррей. Він дозволив мурашці залізти на конверт, а потім обережно скинув її на кам'яну підлогу.

— От і добре, маестро Мюррей. Такі, як ми, повинні помирати, наче справжні чоловіки. Моя черга наступного тижня. Ну, і нехай. Пам'ятаєте, маестро Мюррей, я виграв у вас останню партію в шашки. Можливо, ми ще колись зіграємо. Не знаю. Можливо, там, куди ми потрапимо, нам доведеться збіса голосно вигукувати ходи, коли ми гратимемо у шашки.

Сувора філософія Боніфачо, після якої прогримів його лункий, мелодійний сміх, швидше зігріла, аніж остудила, заклякле серце Мюррея. Однак у Боніфачо попереду був ще цілий тиждень життя.

Мешканці камер почули знайоме, гучне клацання сталевих засувів на дверях у кінці коридору. Троє чоловіків підійшли до камери Мюррея та відімкнули її. Двоє були тюремними охоронцями, а третім був Лен, хоча ні, так було у старі часи, тепер уже преподобний

---

[1] Маестро — звання, що надається видатним майстрам-шахістам у деяких закордонних країнах. Узагалі — шаноблива назва видатної особистості. *(Тут і далі прим. пер., якщо не зазначено іншого.)*

Леонард Вінстон — сусід і друг із їхнього босоногого минулого.

— Я домігся дозволу зайняти місце тюремного священника, — промовив він, швидко та міцно потиснувши руку Мюррея. У лівій руці він тримав невеличку Біблію, заклавши вказівним пальцем потрібну сторінку.

Мюррей злегка усміхнувся та акуратно впорядкував дві-три книги і кілька ручок на своєму маленькому столі. Він би заговорив, але не міг дібрати доречних слів.

Ув'язнені охрестили цю частину в'язниці, завдовжки вісімдесят футів та завширшки двадцять вісім футів, «Стежкою в чистилище». Постійний охоронець «Стежки в чистилище», дебелий, огрядний, привітний чоловік, витягнув зі своєї кишені пінтову пляшку віскі, подав її Мюррею та промовив:

— Звична річ, ну, ви ж знаєте. Так усі роблять, коли потрібна чарка для хоробрості. Можна не боятися, що це стане звичкою.

Мюррей зробив великий ковток із пляшки.

— Ось так, молодець! — сказав охоронець. — Трохи тонізуючого засобу — і все піде, як помащене.

Вони вийшли в коридор, і кожен із семи приречених знав, що це означає. «Стежка в чистилище» — це світ поза межами світу; але, як відомо, коли тебе позбавляють одного чи кількох із п'яти чуттів, інші компенсують його.

Отож усі вони знали, що вже була майже восьма і що Мюррей мав сісти на електричний стілець о восьмій.

У багатьох «Стежках у чистилище» є своя злочинна аристократія. Людина, яка вбиває свого ворога або переслідувача відкрито, керована спалахом первісних

інстинктів або в запалі битви, зневажає зрадників, експлуататорів та негідників.

Тож із семи смертників лише троє попрощалися з Мюрреєм, коли він ішов по коридору між двома охоронцями: Боніфачо, Марвін, який вбив охоронця при спробі втечі з в'язниці, та Бассетт, грабіжник потягів, який був змушений убити провідника експреса, бо той не підняв руки, коли йому наказали. Четверо інших причаїлися у своїх камерах. Вони, запевне, відчували себе вигнанцями із товариства «Стежки в чистилище», і це відчуття було яскравішим, аніж спогади про їхні менш вигадливі злочини.

Мюррей дивувався своїй незворушності та замало не байдужості. У кімнаті, де мала відбутися страта, було близько двадцяти людей: працівники в'язниці, репортери та глядачі, яким вдалося...

* * *

Ось тут, прямо посеред речення, рука смерті перервала останнє оповідання О.Генрі. Він планував зробити цю історію відмінною від інших своїх творів, започаткувати нову серію у стилі, до якого раніше не вдавався. «Я хочу показати громадськості, — казав він, — що можу написати щось нове — нове для мене самого, маю на увазі історію без сленгу, з простим драматичним сюжетом, викладену в стилі, який буде ближчим до мого уявлення про справжнє письменництво». Перш ніж почати писати це оповідання, він коротко окреслив, як мав намір розвинути його сюжет: Мюррей, злочинець, обвинувачений та визнаний винним у жорстокому вбивстві своєї коханої, у вбивстві, причиною якого став спалах ревнощів, спочатку зустрічає смертну кару спокійно і, судячи з усіх зовнішніх ознак, з байдужістю до своєї долі. Коли він наближається до електричного стільця, його

охоплюють геть інші відчуття. Він вражений, знетямлений, приголомшений. Уся сцена в кімнаті смерті: свідки, глядачі, підготовка до страти — здаються йому нереальними. Йому раптом спадає на думку, що це жахлива помилка. Чому його прив'язують до стільця? Що він зробив? Який злочин скоїв? У ту мить, коли затягуються ремені, до нього приходить видіння. Йому сниться сон. Він бачить маленький, світлий, залитий сонцем заміський будиночок, який примостився серед квітів, немов у гніздечку. Там є жінка та маленька дитина. Він розмовляє з ними, і виявляється, що вони — його дружина та дитина, а будиночок — їхній дім. А отже, це все-таки помилка, чиясь жахлива, непоправна помилка. Обвинувачення, слідство, засудження до страти на електричному стільці — це все лише сон. Він обіймає свою дружину та цілує дитину. Так, щастя тут. А все, що було до цього — лише сон. За мить начальник в'язниці подає знак, вмикається вбивчий струм.

Сон Мюррея виявився реальністю.

ПРАВИТЕЛЬ ЛЮДЕЙ

Я гуляв вулицями міста Пихи, спраглий до незнайомих облич. Адже Нью-Йорк — це пустеля знайомих типажів, схожих, немов піщинки в пиловій бурі, і ви починаєте ненавидіти їх, як ненавидите друга, який завжди поруч з вами, або як одного з ваших родичів.

Моє бажання здійснилося. На розі Бродвея і Двадцять дев'ятої вулиці я побачив невисокого на зріст чоловіка із лляним волоссям та обличчям, що нагадувало лускату кору пеканського горіха. Натовпу, який швидко збирався навколо нього, він продавав універсальний інструмент, котрий міг служити консервним ножем, викруткою, крючком для застібання ґудзиків, пилочкою для нігтів, ріжком для взуття, ланцюжком для годинника, картоплечисткою та прикрасою для брелка будь-якого джентльмена.

Раптом через юрбу клієнтів став проштовхуватися опасистий полісмен. Продавець, який явно звик до того, що його торги отак несподівано переривають, закрив свій портфель та, немов ласиця, прослизнув крізь натовп із протилежної сторони. Юрба розбіглася врізнобіч, немов мурахи з потривоженого мурашника. Полісмен, який раптом забув про все на світі, стояв як укопаний та, сопучи, наче ковальський міх, тицяв своїм кийком у решітку стічної канави. Я поквапився за Біллом Бауерсом з Канзасу та спіймав його за руку.

Навіть не поглянувши на мене і не сповільнивши ходу, він всунув мені в руку акуратно складену п'ятидоларову банкноту.

— Я б ніколи не подумав, Білле, — сказав я, — що ти так дешево оцінюєш старого друга.

Він повернув голову, і пеканський горіх розколовся широкою посмішкою.

— Віддай гроші, — промовив він, — або я нацькую на тебе копа за шахрайство. Я подумав, що ти і є коп.

— Я хочу поговорити з тобою, Білле, — сказав я. — Коли ти поїхав з Оклахоми? Де зараз Редді Макгілл? Чому ти продаєш ці чудернацькі штуковини на вулиці? Що сталося з твоєю золотою копальнею «Біґ хорн»? Як ти примудрився так жахливо засмагнути? Що ти будеш пити?

Білл відповідав по черзі:

— Рік тому. Будує вітряки в Арізоні. Щоб мати гроші на кишенькові витрати. Законсервували. Був у тропіках. Пиво.

Ми пішли у доволі пристойний заклад, де почувалися, немов Іллі[1], поки офіціант у чорному вбранні досконало виконував *роль ворона*. Мені довелося вдатися до спогадів, перш ніж я зміг заохотити Білла до його оповідок.

— Так, — сказав він, — я пам'ятаю, як мотузка Тімоті порвалася на рогах тієї корови, поки теля гналося за тобою. Ти і та корова! Я ніколи цього не забуду.

— Тропіки, — промовив я, — це велика територія. Яку саме частину Рака чи Козорога[2] ти вшанував візитом?

---

[1] Автор має на увазі пророка Іллю. «А круки приносили йому [Іллі] хліба та м'яса вранці, і хліба та м'яса ввечері, а з потоку він пив» (Перша книга царів 17:6).

[2] Тропік Козорога, або південний тропік, — одна з п'яти основних паралелей, які позначають на мапах світу. Вона показує найпівденнішу широту, на якій Сонце може з'являтися у зеніті. Тропік Козорога проходить через низку країн, зокрема Чилі та Аргентину. У північній півкулі цій широті відповідає тропік Рака.

— Я був десь у Чилі або в Перу, а, може, і в Аргентині, — сказав Білл. — В будь-якому разі то був величний народ — чудний але прогресивний. Я був там три місяці.

— Ти, певна річ, радий повернутися до справді величного народу, — припустив я. — А особливо опинитися серед ньюйорківців — найбільш прогресивних та незалежних громадян у всьому світі, — продовжував я з наївністю провінціала, який скуштував плід бродвейського лотоса[1].

— Ти хочеш почати дискусію? — запитав Білл.

— А є привід? — відповів я.

— Як думаєш, в ірландця є почуття гумору? — поцікавився Білл.

— У мене є вільна годинка або дві, — промовив я, дивлячись на годинник в кав'ярні.

— Не те щоб американці не були великим народом комерсантів, — погодився Білл. — Провина радше лежить на людях, які видавали брехню за белетристику.

— Як звали того ірландця? — запитав я.

— Останнє пиво було достатньо холодним? — спитав Білл.

— Я так розумію, ти хочеш поговорити про подальші заколоти серед російських селян, — зауважив я.

— Його звали Барні О'Коннор, — сказав Білл.

Таким чином, завдяки нашому давньому вмінню передбачати хід думок один одного, ми невпевнено дійшли до того місця, де розпочалася історія Білла.

— Я зустрів О'Коннора в пансіоні у Вест-Сайді. Він запросив мене у свою кімнату на випивку, і ми заприятелювали, немов собака та кіт, які виросли разом. Він був високим, приємним, статним чоловіком. Якось

[1] Лотос, у грецькій міфології, — це легендарна рослина, плоди якої викликають мрійливе забуття та небажання покидати місце перебування.

він сидів, спершись спиною на одну стіну, а ногами на іншу, та дивився на карту. Красивий золотистий меч з китицями та штучними діамантами на руків'ї лежав на ліжку та стирчав на три фути від його краю.

— Що це? — запитав я (до того моменту ми вже були добре знайомі). Невже незабаром має відбутися щорічний парад знеславлення гнобителів Ірландії? Яким буде маршрут? Уверх по Бродвею до Сорок другої; звідти на схід до кафе Маккарті; потім...

— Сідай на умивальник, — сказав О'Коннор, — і слухай. І не треба хибно трактувати цей меч. Цей меч з Манстера, він належав моєму батьку. А ця карта, Боуерсе, не для того, щоб складати маршрут святкової процесії. Якщо ти поглянеш на неї уважніше, то побачиш, що це континент, відомий як Південна Америка, який складається із чотирнадцяти зелених, блакитних, червоних та жовтих країн, котрі, час від часу, благають, щоб їх звільнили від ярма поневолювача.

— Я знаю, — сказав я О'Коннору. — Ця ідея трапляється в літературі. Якийсь десятицентовий журнал украв її зі «Світової історії Рідпата від палеозойської ери до екватора», а тепер її можна знайти в кожному такому журналі. Це безкінечна історія про авантюриста, зазвичай із прізвищем О'Кіф, який стає диктатором, тоді як іспано-американський простолюд вигукує «*Cospetto!*» та інші італійські прокльони. Я сумніваюся, що це кому-небудь вдалося. Ти ж не думаєш спробувати зробити це, правда ж, Барні? — запитав я.

— Боуерсе, — сказав він, — ти освічений та хоробрий чоловік.

— Як я можу цьому заперечити? Освіченість властива моїй родині, а хоробрість я здобув завдяки запеклій боротьбі з життєвими обставинами.

— О'Коннори, — промовив він, — це войовничий рід. Ось там меч мого батька, а ось карта. Бездіяльне життя не для мене. О'Коннори були народжені, щоб правити. Я повинен стати правителем людей.

— Барні, — сказав я йому, — чому б тобі не податися в полісмени та не почати спокійне життя з кривавими розправами і корупцією, замість того, щоб вештатися по чужих країнах? Чи існує кращий спосіб задовольнити твоє бажання упокорювати та збиткуватися над пригнобленими?

— Поглянь на карту знову, — сказав Барні, — на країну, де я тримаю кінчик свого ножа. Я вирішив допомогти саме їй, озброївшись мечем мого батька, — я влаштую там переворот.

— Бачу, — промовив я. — Вона зафарбована зеленим кольором, і це робить честь твоєму патріотизму. А ще вона найменша, і це робить честь твоїй розважливості.

— Ти звинувачуєш мене в боягузтві? — наливаючись жаром, запитав Барні.

— Жодну людину, — сказав я, — яка самотужки атакує та завойовує цілу країну, не можна назвати боягузом. Найгірше, в чому тебе зможуть звинуватити, — це плагіат або передражнювання. Якщо Ентоні Хоуп і Рузвельт дозволять тобі зробити це безкарно, то ніхто інший не матиме права протестувати.

— Я не жартую, — промовив О'Коннор. — У мене є 1500 доларів готівкою, щоб утілити цей план у життя. Ти подобаєшся мені. Хочеш приєднатися до мене чи ні?

— Наразі я безробітний, — сказав я йому. — То як же все це відбуватиметься? Чи будуть мене годувати під час розпалювання повстання, або я просто стану воєнним міністром, після того як країну завоюють? Це буде оплачувана робота чи я просто отримаю якусь міністерську посаду?

ЗМІСТ

Сон 5
Правитель людей 10
Атавізм Джона Тома Літтл-Бера 35
Допомагаючи іншим, допоможи собі. 54
Маріонетки. 65
Маркіз і Міс Саллі. 83
Туман в Сантоне 97
Друг на вимогу. 108
Вечеря в 121
Спокій і лють 134
Тікток. 140
Застежені до смерті, або Таємниця вулиці Пєшо . . . 150
Інтерв'ю в президента 159
Незакінчена різдвяна історія 166
Слуга без таланта 172
Аристократія чи котлети. 189
Бранець Земблі 192
Чудернацька історія 195
Мінлива доля, або Переманювання Ґледіс. 197
Вибачення 202
Прокляття лорда Оукхерста 203
Бексарська справа № 2692 207
Питання та відповіді 220